

VIJFDE AANVULLING OP DE NAAMLIJST VAN NEDERLANDSE

SLUIPVLIEGEN (DIPTERA: TACHINIDAE)

Theo Zeegers, Dick Belgers, Niels-Jan Dek & Bert Oving

De familie der sluipvliegen is één van de soortenrijkste vliegenfamilies in ons land. De larven ontwikkelen zich inwendig in ongewervelden, veelal vlinderrupsen. De groep is in ons land relatief goed bestudeerd en de afgelopen jaren zijn diverse aanvullingen op de checklist uit 2002 gepubliceerd. In dit artikel worden wederom twee soorten voor het eerst uit ons land vermeld. Hiermee komt het totaal aantal soorten dat in Nederland is vastgesteld op 336. Daarnaast wordt de herontdekking van een soort beschreven die al meer dan een eeuw niet meer waargenomen was.

INLEIDING

De familie der sluipvliegen (Tachinidae) staat bekend als taxonomisch lastig, zeker voor de niet-specialist. Subtiële kenmerken, bijvoorbeeld in de beborsteling, zijn van groot belang voor de determinatie (Tschorsnig & Herting 1994, Tschorsnig & Richter 1998). Aan de andere kant zijn sommige soorten zo opvallend en karakteristiek dat ze zelfs met het blote oog herkend kunnen worden. Dit artikel bespreekt gevallen uit beide groepen.

Zeegers (2002) presenteert de meest recente naamlijst van inlandse Tachinidae. Zeegers (2010, 2012, 2014) voegen hier negen soorten aan toe. In deze bijdrage worden wederom twee soorten voor het eerst uit ons land gemeld: *Kirbya moerens* (Meigen, 1830) en *Vibrissina debilitata* (Pandellé, 1896).

Daarnaast wordt de opvallende *Nemoraea pellucida* (Meigen, 1824) na meer dan een eeuw van afwezigheid weer uit ons land gemeld.

Kirbya moerens

Eerste waarneming uit Nederland

Noord-Brabant 1 mannetje, Moergestel, Den Opslag, AC 140,8-390,7, 1.IV.2016, gesleept uit blauwgrasland langs rivier de Reusel, foto D. Belgers op www.diptera.info.

Kirbya moerens behoort tot de sluipvliegen die in het voorjaar het vroegste verschijnt: in Midden-Europa vanaf half maart, in Zuid-Europa zelfs al vanaf februari. De soort behoort tot het kleine

Figuur 1-2. *Kirbya moerens*, man van Moergestel, habitus, 1. dorsaal, 2. lateraal. Foto Dick Belgers.
Figure 1-2. *Kirbya moerens*, male from Moergestel, habitus, 1. dorsal, 2. lateral. Photo Dick Belgers.

Figuur 3. Vindplaats *Kirbya moerens* in Nederland.
Figure 3. Record of *Kirbya moerens* in the Netherlands.

tribus Wagneriini, dat gekenmerkt wordt door de rij sterke borstels op de wangen en de doorgaans lange steel van de topcel in de vleugel. Binnen het tribus valt het genus *Kirbya* Robineau-Desvoidy, 1830 op door het relatief lange tweede antennelid (ongeveer even lang als het derde lid) en de forse bouw, die op een afstandje verrassend veel aan de bromvlieg *Pollenia* Robineau-Desvoidy, 1830 doet denken (fig. 1-2). Naast *K. moerens* komt er nog een tweede soort in Europa voor, *K. unicolor* Villeneuve, 1927, die tot Oost-Europa beperkt is. Het mannetje van *K. moerens* verschilt van die van *K. unicolor* door de duidelijke dwarsbanden van bestuiving over de achterlijfssegmenten.

Tot voor kort lagen de noordelijkste locaties van *K. moerens* bij Parijs en in Zuid-Duitsland (Tschorsnig & Herting 1994). De vondst van Aken heeft betrekking op het type-exemplaar waarvan de herkomst niet onomstotelijk vast staat. Meigen (1830) vermeldt de locatie niet expliciet, maar noemt slechts 'In hiesiger Gegend'. In elk geval is de soort daarna tot de 21e eeuw nooit meer zo

noordelijk aangetroffen. Recentelijk lijkt *K. moerens* zich in Duitsland naar het noorden uit te breiden, getuige de vondst uit Hessen in 2012 (J. Pohjoismäki op www.diptera.info). Nog noordelijker zijn de vondsten van J. Peters tussen Osnabrück en Bielefeld (Diptera.info), waar hij de soort regelmatig sinds 2006 aangetroffen heeft. De Nederlandse vondst past in dit beeld van noordelijke uitbreiding (fig. 3).

De gastheer van deze sluipvlieg is onbekend. Larven van de overige leden van het tribus Wagneriini zitten in vlinderrupsen, met name in die van uiltjes (Noctuidae).

Vibrissina debilitata

Eerste waarneming uit Nederland

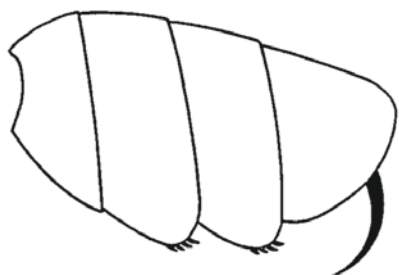
Drenthe 1 mannetje, Drentsche Aa, Zeegse, AC 239,7-563,1, 24.v.2014, leg N.-J. Dek (col. Zeegers).

Vibrissina debilitata is een onopvallende, kleine, grijze sluipvlieg (fig. 4). Zij behoort tot het tribus Blondeliini, dat gekarakteriseerd wordt door de geleidelijke bocht in de mediane ader in de vleugel. Het genus *Vibrissina* Rondani, 1861 vormt met de genera *Blondelia* Robineau-Desvoidy, 1830 en *Compsilura* Bouché, 1834 een nauwverwante groep, waarvan de vrouwtjes een buik met een gezaagde middenlijn hebben die bezet is met stekelige borstels een opvallend zaagvormige buik hebben (fig. 5). Van genoemde genera verschilt *Vibrissina* direct door de kale ogen en de aanwezigheid van slechts één anterodorsale borstel op de middenscheen. Binnen dit genus komt verder alleen *V. turrita* (Meigen, 1824) in Europa voor (Herting 1984). De vrouwtjes van deze beide soorten lijken zo sterk op elkaar dat ze zonder vergelijkingsmateriaal niet van elkaar te onderscheiden zijn (Tschorsnig & Herting 1994). Het mannetje van *V. debilitata* verschilt van *V. turrita* door de aanwezigheid van (twee paar) proclinate orbitale borstels op de frontorbitale platen van de kop en door de opvallend korte klauwtjes aan de

Figuur 4. *Vibrissina debilitata*, mannetje van Drentsche Aa, habitus, lateraal. Foto Theo Zeegers.

Figure 4. *Vibrissina debilitata*, male from Drentsche Aa, habitus, lateral. Photo Theo Zeegers.

Figuur 5. *Vibrissina debilitata*, vrouwtje, achterlijf. Naar Belshaw (1993).

Figure 5. *Vibrissina debilitata*, female, abdomen. Modified from Belshaw (1993).

tarsuiteinden. Beide kenmerken komen binnen de sluipvliegen weinig voor. Het Nederlandse exemplaar is een mannetje en daarmee zonder twijfel eenduidig te herkennen.

Vibrissina debilitata is bekend uit de ons omliggende landen, zij het dat de soort overall zeldzaam is. Van de Weyer & Zeegers (2002) melden de soort voor het eerst voor België. In Duitsland is de soort alleen bekend van twee vindplaatsen in Nordrhein-Westfalen (Tschorsnig & Herting 1994). In Engeland zou *V. debilitata* als enige soort uit het genus voorkomen (Belshaw 1993). In Midden-Europa heeft de soort één zomer-generatie, in Zuid-Europa en Engeland is er ook

Figuur 6. Vindplaats *Vibrissina debilitata* in Nederland. Figure 6. Record of *Vibrissina debilitata* in the Netherlands.

een kleine voorjaarsgeneratie. Bovengenoemde vondst uit ons land (fig. 6) past in die voorjaars-generatie.

Over de biologie van *V. debilitata* is niks bekend. De verwante *V. turrita* is een parasitoid gespecialiseerd op de rupsen van bladwespen. Het vrouwtje prikt het ei direct in de gastheer met behulp van de gespecialiseerde legboor en de stekelige borstels op de buik (Herting 1960) (fig. 5).

Nemoraea pellucida

Groningen 1 man, Zuidbroek, Polder het Poeltje, AC 250,8-574,8, 28.VII.2013, foto B. Oving op Waarneming.nl; 1 vrouw, Stadskanaal, Vledderbos, AC 263,2-557,6, 24.VII.2015, foto K. Oving op Waarneming.nl; 1 man, Nieuwe Pekela, Heeresveld, AC 259,7-567,8, 26.VII.2015, foto K. Nilsen op Waarneming.nl; 1 man, Bellingwedde, Veelerveen oost, AC 273,9-565,9, 1.VIII.2015, foto K. Oving op Waarneming.nl; 13 vrouwtjes,

Figuur 7. *Nemoraea pellucida*, mannetje, Veelerveen, 1.VIII.2015. Foto Karin Oving.

Figure 7. *Nemoraea pellucida*, male, Veelerveen, 1.VIII.2015. Photo Karin Oving.

Figuur 8. *Nemoraea pellucida*, vrouwtje van Wildervank, 11.VIII.2015. Foto Bert Oving.

Figure 8. *Nemoraea pellucida*, female from Wildervank, 11.VIII.2015. Photo Bert Oving.

Wildervank, Wildervankster Participantenverlaat, AC 251,5-567,0, 11.VIII.2015, op gewone berenklaauw, foto B. Oving op Waarneming.nl; 1 man & 1 vrouw, Hoogezand-Sappemeer, Annerveensche-kanaal oostzijde, AC 250,5-566,8, 11.VIII.2015, op gewone berenklaauw, foto B. Oving op Waarneming.nl.

Nemoraea pellucida is een opvallende, grote sluipvlieg die vaak bloemen bezoekt. Het achterlijf is bij de beide sexen verschillend gekleurd: bij de mannetjes uitgebreid rossig-rood (fig. 7), bij de vrouwtjes geheel donker (met lichte bestuiving) (fig. 8). Vanwege deze kleuren kunnen de mannetjes met *Tachina* Meigen, 1803 en verwante genera verward worden. Zij verschillen hiervan door de behaarde ogen, het duidelijke aanhangsel aan de bocht in de mediane ader, de uitgebreide witgrijze bestuiving op het achterlijf en (in geval van *Tachina*) door de zwarte poten. De vrouwtjes kunnen verward worden met die van *Panzeria* Robineau-Desvoidy, 1830 (= *Ernestia* Robineau-Desvoidy, 1830 in Zeegers (2002)), *Eurithia* Robineau-Desvoidy, 1844 en *Linnaemyia* Robineau-Desvoidy, 1830. Het schildje is evenwel (vrijwel) geheel zwart en dat komt bij deze genera niet voor. Alleen *Panzeria* heeft van genoemde genera

ook grotendeels gele antennen en heeft een vergelijkbaar fors postuur. *Panzeria* mist evenwel het aanhangsel aan de bocht van de mediane ader en vliegt in het voorjaar, waar *Nemoraea* in de nazomer actief is. Het derde antennelid is bij *Nemoraea* anderhalf tot tweemaal zo lang als het tweede, wat langer is dan bij *Tachina*, *Panzeria*, *Eurithia* en korter dan bij *Linnaemyia*. In alle gevallen heeft de kop in zijaanzicht bij *Nemoraea* een nauwelijks vooruitspringende mondrand, waar alle andere genoemde genera een sterk vooruitspringende mondrand hebben (Zeegers 1992).

In Europa is *N. pellucida* de enige soort uit het genus *Nemoraea*. De soort is niet zeldzaam in Oost-Europa en Spanje (vele waarnemingen op www.diptera.info), in Duitsland zeldzaam, maar wel bekend van de ons aangrenzende deelstaten (Tschorsnig & Herting 1994). In Engeland is de soort zeldzaam en beperkt tot het zuiden (Belshaw 1993). In Denemarken nog recent gevonden in het zuiden: Sydals bij Sønderborg, 20.VI.2014 (www.diptera.info). Bekend uit Nederland op grond van enkele waarnemingen uit de 19^e eeuw (Van der Wulp & de Meijere 1898). Het materiaal uit Zutphen en Empe is nog aanwezig in de collectie Naturalis, Leiden. Recentelijk is de soort

Figuur 9. Vindplaatsen *Nemoraeea pellucida* in Nederland.

Figure 9. Records of *Nemoraeea pellucida* in the Netherlands.

gevonden in de randen van jonge bosaanplant, op gewone berenklauw *Heracleum spondylium* in een ruige berm langs een kanaal en in een ruige berm langs een maisakker. Alle waarnemingen zijn in de Groninger veenkoloniën gedaan. De soort is gekweekt uit een veelheid van grote vlinderrupsen (Tschorsnig & Herting 1994).

Nemoraeea pellucida was uitsluitend bekend van enkele zeer oude, ongedateerde waarnemingen uit het midden van de 19^e eeuw (Van der Wulp & de Meijere 1898). De soort is dus meer dan een eeuw niet meer waargenomen en werd als uitgestorven beschouwd. Tegen die achtergrond is de recente reeks van waarnemingen in Groningen een verrassing. Het lijkt erop dat de soort zich, althans in Groningen, recentelijk gevestigd heeft (fig. 9).

DISCUSSIE

Sluipvliegen zijn relatief goed onderzocht in ons land. Nieuwe soorten voor de fauna zijn de laatste

jaren ofwel onopvallende soorten met een verborgen levenswijze, ofwel opvallende soorten waarvan het aannemelijk is dat ze zich pas recent in ons land gevestigd hebben. De hier gemelde soorten passen naadloos in dit beeld. *Vibrissina debilitata* is een onopvallende kleine, grijze vlieg, die overal in Midden-Europa zeldzaam is en niet op bloemen vliegt. *Nemoraeea pellucida*, aan de andere kant, is een grote opvallende vlieg die veel (scherm)bloemen bezoekt en fotogeniek is. Daarom is het niet aannemelijk dat *Nemoraeea* jarenlang op grote schaal over het hoofd gezien zou zijn. Er is waarschijnlijk sprake van een recente influx en hopelijk ook kolonisatie, zodat deze mooie soort weer inheems wordt. De vondst van *Kirbya moerens* past in het algemene beeld van een expansie naar het noorden van deze soort.

DANKWOORD

De eerste en derde auteur danken Staatsbosbeheer voor het verlenen van een vergunning voor de veldexcursie van de sectie Diptera van de Nederlandse Entomologische Vereniging naar de Drentsche Aa. De foto van het mannetje van *Nemoraeea pellucida* werd aan ons ter beschikking gesteld door Karin Oving. Jürgen Peters informeerde ons in detail over zijn vondsten van *Kirbya* bij Bielefeld.

LITERATUUR

- Belshaw, R. 1993. Tachinid flies, Diptera: Tachinidae. – Handbooks for the Identification of British Insects 10 4a(i): 1-170.
- Herting, B. 1960. Biologie der westpaläarktischen Raupenfliegen Dipt., Tachinidae. – Monographien zur angewandten Entomologie 16: 1-188.
- Herting, B. 1984. Catalogue of Palaearctic Tachinidae (Diptera). – Stuttgarter Beiträge zur Naturkunde, Serie A 369: 1-228.
- Meigen, J.W. 1830. Systematische Beschreibung der bekannten Europäischen zweiflügeligen Insekten, sechster Theil. – Schulzische Buchhandlung, Hamm.

- Tschorsnig, H.-P. & B. Herting 1994. Die Raupen-fliegen (Diptera: Tachinidae) Mitteleuropas: Bestimmungstabellen und Angaben zur Verbreitung und Ökologie der einzelnen Arten. – Stuttgarter Beiträge zur Naturkunde, Serie A 506: 1-170.
- Tschorsnig, H.-P. & V. Richter 1998. 3.54 Family Tachinidae. – In: L. Papp, L. & B. Darvas (red), Contribution to a manual of Palearctic Diptera, Volume 3, Higher Brachycera, Budapest, Science Herald: 691-827.
- Weyer, G. van der & Th. Zeegers 2002. Aanvulling op de naamlijst van de Belgische sluipvliegen (Diptera: Tachinidae). – Phegea 30: 193-199.
- Wulp, F.M. van der & J.C.H. de Meijere 1898. Nieuwe naamlijst van Nederlandsche Diptera. – Tijdschrift voor Entomologie 41, bijvoegsel: 1-149.
- Zeegers, Th. 1992. Tabel tot de grotere sluipvliegen en horzels van Nederland. – Utrecht, Jeugdbonds-uitgeverij.
- Zeegers, Th. 2002. Family Tachinidae. – In: Beuk, P.L.Th. (ed.), Checklist of the Diptera of the Netherlands. KNNV Uitgeverij, Utrecht: 350-371.
- Zeegers, Th. 2010. Tweede aanvulling op de naamlijst van Nederlandse sluipvliegen (Diptera: Tachinidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 34: 55-66.
- Zeegers, Th. 2012. Derde aanvulling op de naamlijst van Nederlandse sluipvliegen (Diptera: Tachinidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 38: 83-88.
- Zeegers, Th. 2014. Vierde aanvulling op de naamlijst van Nederlandse sluipvliegen (Diptera: Tachinidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 43: 43-46.

SUMMARY

Fifth update on the checklist of Dutch tachinid flies (Diptera: Tachinidae)

The tachinid flies *Kirbya moerens* and *Vibrissina debilitata* are recorded for the first time from the Netherlands, both based on one male. The first was found in the province of Noord-Brabant, the second in the province of Drenthe. This raises the total number of tachinid flies recorded from the Netherlands to 336. The conspicuous tachinid fly *Nemoraena pellucida* is recorded on several spots in the province of Groningen. This species has most probably returned after more than a century of absence from the Netherlands.

Th. Zeegers	D. Belgers
Eikenlaan 24	Nassauweg 6
3768 EV Soest	6703 CH Wageningen
th.zeegers@xs4all.nl	dick.belgers@wur.nl

J.C. Dek	B. Oving
Mosselstraat 4	Parelduiker 17
4401 CR Yerseke	9648 DE Wildervank
nielsyese@gmail.com	spoorzoeker@xs4all.nl